ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 3.1–3

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 20.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 20.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 20.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

LUTFULLAYEVA DURDONA
Lisoniy assotsiatsiyalarda milliy tafakkurning voqelanishi
(Vatan assotsiativ maydoni misolida) 7

MIRZAYEV IBODULLA
Xomskiyning “Til va ong” asari, generativ tilshunoslik konsepsiyasi
va professor Baxtiyor Mengliyevning tarjimonlik mahorati....10

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД
Бадиий диалог таржимасида коммуникатив вазиятни тўғри англаш зарурати
(Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романининг янги русча нашри мисолида) 16

ЧЎТМАТОВ ЖЎРАБЕК ОМОНОВИЧ
«Ҳикмат» сўзининг араб лексикографик манбалари асосидаги лексик-семантик таҳлили.... 19

ЧОРИЕВ ТАВАККАЛ РАВШАНОВИЧ
Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий идиостилида
«Саг//ит» концептининг лингвопоэтик хусусиятлари....25

UMURQULOV ZAFAR BEKPO‘LATOVICH
Alisher Navoiy ijodida so‘z qadri va nutq odobi talqini....34

UBAYDULLAYEV ALISHER ABDUSALOMOVICH
Ogahiy tarjimasidagi asarlar leksikasining tarixiy-etimologik tahlili
(“Axloqu-l-Muhsiniyn” asari misolida) 37

IBRAGIMOV SHEXROZBEK TO‘LQINJON O‘G‘LI
Tashbih va epitetlarning pragmatik talqini: tarjimada ekspressivlik va
stilistik ekvivalentlik....41

IBRAGIMOV JASURBEK TULKINJON O‘G‘LI
Jangovorlik, jasorat va jismoniy kuchga oid epitetlar
(“Beowulf” ingliz eposi misolida)....47

NAZAROVA ZIYODA KATTAYEVNA
Frazeologizmlarning yondosh birliklar bilan o‘zaro aloqasi 51

QOBILOV MIRZIYO ESHNOZAR O‘G‘LI
O‘z qatlamga oid antroponimlar tasnifi 55

ISRAILOVA SAODAT TURAPOVNA
Rang komponentli birliklarning mental birliklarda aksi....58

RO‘ZIMATOVA DILNOZA
Rasmiy munosabatlarda murojaat birliklarining shaxs ijtimoiy maqomining ifodalanishi....62

XUSANOVA NAFISA ZOKIRJON QIZI
Ertak janrida dialogning strukturaviy va funksional poetikasi
(Ingliz va o‘zbek xalq ertaklari misolida)....65

XABIBULLAYEVA FAZILAT XABIBULLO QIZI
“Boburnoma”dagi saroy-ma’muriy xizmat unvonlarining inglizcha tarjimalarda berilishi 69

MUSTAFAYEV ELYOR ODIL UGLI
Theoretical foundations for the classification of phraseological units in english 73

МУНДАРИЖА

TURSUNOVA DILSHODA XOLDIN QIZI
“O‘zbek tilining izohli lug‘ati”da qurol-aslaha nomi bilan bog‘liq folklorizmlar 77

YAVKOCHEVA FERUZA HUSAN QIZI
Types of english speech-language pathology dictionaries according to semantic relations 81

SHUKUROV RAHMATILLO MIRZATILLAYEVICH
Farg‘ona viloyati tarixiy oykonim, gidronim va oronimlarining leksik-semantik tasnifi hamda sotsiolingvistik tahlili 86

XALIQULOVA MUSHARRAF EGAMNAZAR QIZI
Maqol lingvistik, kognitiv va madaniy fenomen sifatida 90

O‘RAZOV ALISHER DONIYOROVICH
O‘zbek tilida substantiv leksemalar semantik shajarasining ifodalanishida pragmatik omillar 93

DJURAYEVA MAXBUBA USMANOVNA
Emotsiya, konsept va emotsional konsept tushunchalarining lingvistik talqini 96

ADABIYOTSHUNOSLIK

ABDULLAEV RAMAZON
Муиззий ва Ҳофиз шеъриятида адабий таъсир ва ижодий ворислик. 99

ARSLONOV ABDIMUROD KAROMATOVICH
“Qisasi Rabg‘uziy” asari poetikasi va badiiy-estetik xususiyatlari xususida.....104

АЛИМАРДОН ҲАЙИТОВ
Али Қушчининг ўғли ҳам олим бўлган.....108

DR. DONIYOR K. KELDIYOROV
Wounded memory and hybrid identity in Khaled Hosseini’s the kite runner.....112

IBRAGIMOV JAVOHIR TO‘LQINJON O‘G‘LI
Harold Lambning “Tamerlane: the earth shaker” romanida amir temur xarakterining badiiy ifodasi 116

RAXIMOVA UMIDA SOLIYEVNA
Ona obrazining ramziy va mifopoetik talqini: inglizzabon va o‘zbek adabiyoti misolida 121

MNAJATDINOVA MAKARYA
Hozirgi qoraqalpoq xotin-qizlar lirikasida psixologik metamorfoza 126

JIENBAEV MUSA AZATBAEVICH
XX-XXI asr lirikasida Odissey obrazining transformatsiyasi.....130

RADJABOVA MUXTASAR DAVRANBEKOVNA
Arab tilida talabalarning yozuv malakasini rivojlantirishda o‘yin texnologiyalarining tatbiqi.....134



Алимардон Ҳайитов,
Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси
маркази етакчи илмий ходими,
филология фанлари номзоди

АЛИ ҚУШЧИНИНГ ЎҒЛИ ҲАМ ОЛИМ БЎЛГАН

Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази ва Ўзбекистон маданий меросини ўрганиш, сақлаш ва оммалаштириш бўйича Бутунжаҳон жамияти (WOSCU) делегацияси Туркия Республикасининг Истанбул шаҳрида хизмат сафарида бўлди. Ушбу сафар давомида Истанбулдаги кўплаб музейлар, кутубхоналар ва олий ўқув юртларига ташриф буюрилди. Улардаги Ўзбекистонга оид экспонатлар, тарихий ҳужжатлар, айниқса, бир неча асрлар давомида сақланиб келинаётган нодир қўлёзмалар билан танишилди.

Сафар давомида Али Қушчининг ўғли Қози Абдураҳмон қаламига мансуб “Равнақи бўстон”[1] асарини ўзбек тилига таржима ва табдил қилиш ҳамда факсимил нусхаси билан бирга нашр этиш таклиф қилинди.

Шундан сўнг Истанбул университети профессори Эмек Ушенмез “Равнақи бўстон” асарининг 2000 йил Туркияда нашрдан чиққан намунасини[2] бизга топиб жўнатди. Ушбу китоб охирида Аёсофия кутубхонасида сақланган нусхасининг факсимилеси ҳам берилган.

“Равнақи бўстон” бугунги маълумотларимизга кўра, Анадўлида қишлоқ хўжалиги, хусусан, боғдорчилик соҳасида ёзилган энг қадимги туркий асар ҳисобланади. Бу борада ёзилган асарларнинг камлиги инобатга олинса, “Равнақи бўстон” янада катта аҳамият касб этади.

Китобни нашрга тайёрлаган турк олими Зафар Ўнларнинг ёзишича, ушбу тадқиқот орқали “Равнақи бўстон” матни ва луғат бойлигини илмий мезонларга мувофиқ равишда нашр этиш, шу соҳада олиб бориладиган изланишларга манба тақдим этиш мақсад қилинган. Тадқиқот уч асосий бўлимдан иборат: кириш, матн ва луғат. Кириш қисмида асар нусхалари ва мазмуни таништирилган, тил хусусиятлари ва сўз бойлиги ҳақида маълумот берилган. Тилшунослик бўйича кенг қамровли изланиш мавжуд билимларнинг такрорига айланиб қолиши мумкинлигини инобатга олиб, фақатгина Туркия туркчасидан фарқ қилувчи асосий хусусиятлар кўриб чиқилган.

Матн бўлими Аясофия кутубхонасида сақланаётган нусхага («А» нусхаси) асосланган ҳолда тайёрланган бўлиб, сатр рақамлари ҳам айнан шу нусхага мувофиқ берилган. Бошқа иккита нусханинг бош саҳифалари матн ичида кўрсатилган. Тадқиқотчиларга ушбу уч нусхани таққослаш имкониятини таъминлаш мақсадида, бўлим охирида барча нусхаларнинг бош саҳифалари келтирилган жадвал қўшилган. Транслитерацияда «оғоч», «уж», «аж», «диб» каби сўзлардаги дастлабки узун унли товушларнинг ёзма манбаларда ҳар доим «жим» ва «бе» ҳарфлари билан ифодаланганлигидан келиб чиқиб, транскрипцияда ҳам жарангсиз товушларни қўллашга аҳамият қаратилган. Ушбу имло анъанаси асл чўзиқ унли товушлардан келиб чиққан бўлиши мумкин. Бундан ташқари, бундай сўзлар Анадўлида узоқ вақт давомида, нисбатан бўлса ҳам, ўз чўзиқлигини сақлаб қолган бўлиши эҳтимолдан холи эмас. Луғат бўлимида матнни тушунишга ёрдам бериш мақсад қилинган бўлиб, атама хусусиятига эга сўзлар, матнда ўзига хос маънода ишлатилган

[1] HADİYE TUNCER, Revnak-ı Bostan, Tarım Bakanlığı Neşriyatı, Ankara 1961.
[2] Türk dil kurumu yayinlari. Revnak-ı Bustan. Ankara, 2000.

иборалар ҳамда бугунги кунда ишлатилмайдиган туркий сўзлар[1]нинг барчаси жамланган. Бундан ташқари, уларнинг матнда учраган камида бир ўрни саҳифа ва сатр рақамлари билан кўрсатилган.

Китобни ўқиб чиқиб, унинг муаллифи боғдорчиликка махсус қизиққан ва яхши таълим олган инсон бўлганлигини англайсиз. Адибнинг юнончани билганлиги ва шу тилдаги манбалардан тўғридан-тўғри фойдаланганлиги ҳам ойдинлашади. Жумладан, у бир неча ўринда Сагрис, Кастос, Сорион, Янбушад каби Ғарб олимларининг фикрларига мурожаат қилган. Мусулмон олимларидан эса фақат Тоҳири Канъоний исмини тилга олади.

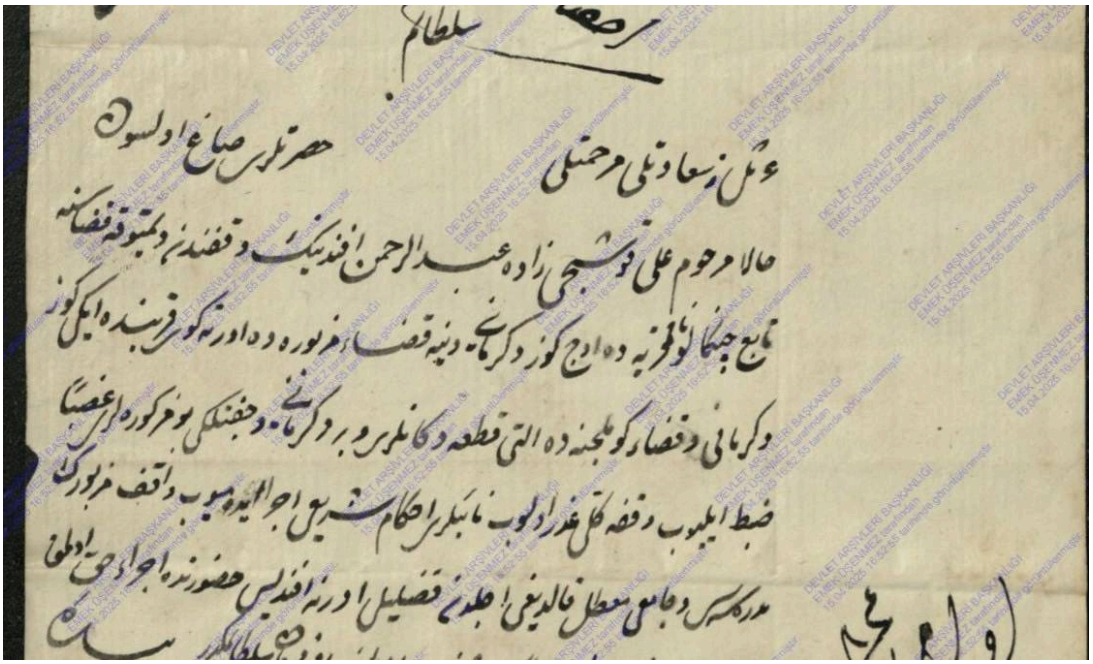
Ушбу китобни таржима қилишда “Равнақи бўстон”нинг 2000 йил Туркияда профессор Зафар Ўнлар томонидан нашрга тайёрланган намунаси асос қилиб олинди. Ўқувчиларга енгиллик яратиш мақсадида луғат бойлиги ҳам матн мазмунига сингдирилди[2].

Олти асосий бўлимдан ташкил топган асарда тупроқ турлари ва хусусиятлари, дарахт экиш вақтлари, усуллари, ой нури ва юлдузлар ёғдусининг экиш жараёнига таъсири, буташ ва пайвандлаш усуллари, сабзавот ва меваларнинг ҳар хил касалликларга шифобахшлиги, полиз экинлари ва гулларни етиштириш, уларни ўғитлаш тартиби, меваларни териш, тўплаш ва сақлаш ҳақида батафсил сўз юритилган.

Асарнинг ёзилиш санаси ва бу соҳага оид жуда кам сонли рисолалардан бири эканлиги “Равнақи бўстон”ни маданият тарихи тадқиқотлари учун муҳим манбага айлантиради. Асарда халқ йил ҳисоби ҳамда турли эътиқодлар билан боғлиқ кўплаб терминларнинг мавжудлиги, ҳажми кичик бўлса-да, тил материаллари нуқтаи назаридан ҳам аҳамияти юқорилигини кўрсатади.

Рисоланинг кириш қисмида берилган маълумотлардан унинг Эдирна ҳудудида ёзилганлиги англашилади. Бироқ муаллифи ҳақида ҳеч қандай маълумот мавжуд эмаслиги айтилган.

Аммо Туркия Давлат архивлари бошқармаси Усмонли архивидаги IE.ENB 3, 302-рақамли ҳужжатда



Иззатли султоним марҳаматли ҳазратлари соғ бўлсин!

Ҳоло марҳум Али Қушчизода Абдураҳмон Афандининг вақфидан далтатуқо қазосидан. Уч куз ва кирмони мазбуридан қарбинда. Ва кирмони қазои Курмунжинада олти қитъа дўконлари ва бардикирмони бу мазкуралар ғасбан, забт этилиб вақфайн кунли узруруб, но бакри аҳкоми шаръий ижро этмаяюб, воқиф мазбури мадрасаси ва жомиъ муаттал қолдиғи аҳлидин, қазлил Эдирна афандиси ҳузуринда ижрои ҳақ ўлмоғи....

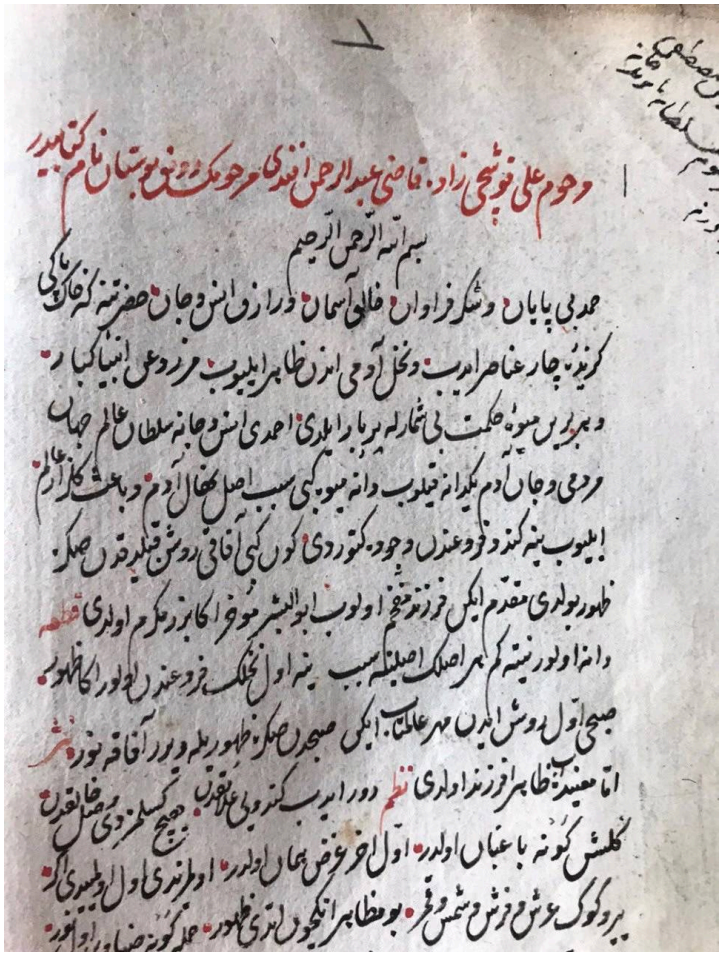
Али Қушчизода Абдураҳмон Афанди масжиди

[1] Кошғарий Маҳмуд. Туркий сўзлар девони (Девони луғотит турк). Уч жилдлик. Таржимон ва нашрга тайёрловчи: С.Муталлибов. - Т.: “Фан”, 1960.

[2] Аюпов Р.Ҳ. Ўсимликлар номларининг қисқача луғати. Тошкент, 2012.

ва мадрасасининг Диметока ва Гумулжи туманларидаги вақфларнинг эгалланишига йўл қўймаслик ҳақида вакил Иброҳим имзоси билан ёзилган аризани ўрганиб чиқиб, “Равнақи бўстон” асарининг муаллифи Қози Абдураҳмон фақиҳ, математик ва астроном олим Али Қушчининг ўғли деган қарорга келинди. Усмонлилар архивида сақланаётган ҳижрий 1084 йилга оид ушбу вақф ҳужжатида Али Қушчининг ўғли Абдураҳмон Афанди исмининг тилга олиниши биз илгари сураётган даъвони тасдиқлайди.

Бундан ташқари, асар нусхаларидан бири қуйидагича бошланган:



Ушбу қўлёзмада дастлаб қизил бўёқ билан *Марҳум Али Қушчизода Қози Абдурраҳмон Афанди марҳумнинг “Равнақи бўстон” номли китобидир* деб ёзилганлигини, сўнг *“Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим Ҳамди бепоён ва шукри фаровон холиқи осмон ва розиқи инсу жон ҳазратигаким, хоки поки гузидаи чор аносир ва наҳли одамни ондин зоҳир этиб, фуруъин анбиёи кибор ва ҳар бирининг меваи ҳикматини бешумор ила пурбор айлади...*” дея муқаддима қисми бошланганлигини кўрамиз.

2024 йил Туркияда Али Қушчи йили деб эълон қилинди. Ўша йили ноябрь ойида эса Туркия Фанлар академияси, Истанбул техника университети ҳамда Маданият университети ҳамкорлигида “ўз даврининг Батлимуси” деб танилган буюк олим Али Қушчи вафотининг 550 йиллигига бағишланган симпозиум бўлиб ўтди[1]. Буюк аллома Али Қушчи ҳаёти ва фаолиятини ўрганишга бағишланган симпозиумнинг навбатдагисини Ўзбекистонда, хусусан, аллома туғилиб ўсган Самарқандда ўтказиш таклиф этилди.

Ўйлаймизки, Али Қушчи ўғли Қози Абдураҳмон қаламига мансуб “Равнақи бўстон” асарининг ўзбек тилига таржима қилиниб нашр этилганлиги келгусида ўтказиладиган халқаро анжуман олдидан барча ўзбек китобхонларига муносиб туҳфа бўлади. Қолаверса, Али Қушчи меросини чуқур

[1] Усмонова Н. Али Қушчининг илмий фаолияти қандай ўрганилмоқда? https://uza.uz/

ўрганаётган тадқиқотчиларга унинг фарзандлари қандай касб эгалари бўлганлиги, қандай асарлар ёзганлиги, “Равнақи бўстон” Али Қушчи ўғли Қози Абдураҳмоннинг ягона асарими ёки бундан бошқа асарлар ҳам ёзганми деган саволларга ойдинлик киритиш учун янада кўпроқ изланишлар олиб боришига туртки беради.

Аннотация: “Равнақи бўстон” туркий халқлар ҳаётида боғдорчилик соҳасида ёзилган энг қадимги асар ҳисобланади. Архив ҳужжатларига асосланиб, шу пайтга қадар муаллифи номаълум деб келинган ушбу асарнинг эндиликда ватандошимиз, буюк аллома Али Қушчининг ўғли Қози Абдураҳмон қаламига мансуб эканлиги илгари сурилмоқда. Эдирна ҳудудида ёзилганлиги билдирилган ушбу асар боғдорчиликка оид бўлиб, олти асосий бўлимдан ташкил топган. Асарда тупроқ турлари ва хусусиятлари, дарахт экиш вақтлари, усуллари, ой нури ва юлдузлар ёғдусининг экиш жараёнига таъсири, буташ ва пайвандлаш усуллари, сабзавот ва меваларнинг ҳар хил касалликларга шифобахшлиги, полиз экинлари ва гулларни етиштириш, уларни ўғитлаш тартиби, меваларни териш, тўплаш ва сақлаш ҳақида батафсил сўз юритилган.

Annotation: “Ravnaqi Bostan” is the oldest work written in the field of gardening in the life of the Turkic peoples. Based on archival documents, it is now claimed that this work, whose author was unknown until now, belongs to our compatriot, Qazi Abdurahman, the son of the great scholar Ali Kushchi. This work, which is said to have been written in the Edirne region, is about gardening and consists of six main sections. The work discusses in detail the types and characteristics of soil, the timing and methods of planting trees, the effect of moonlight and starlight on the planting process, pruning and grafting methods, the healing properties of vegetables and fruits for various diseases, the cultivation of melon crops and flowers, the procedure for fertilizing them, and the picking, collecting and storing of fruits.

Аннотация: «Равнаки Бостан» – старейшее произведение о садоводстве, написанное в истории тюркских народов. На основании архивных документов утверждается, что автор этого произведения, до настоящего времени неизвестный, принадлежит нашему соотечественнику Кази Абдурахману, сыну великого ученого Али Кушчи. Это произведение, предположительно написанное в Эдирне, посвящено садоводству и состоит из шести основных разделов. В нем подробно рассматриваются типы и характеристики почвы, сроки и методы посадки деревьев, влияние лунного и звездного света на процесс посадки, методы обрезки и прививки, лечебные свойства овощей и фруктов при различных заболеваниях, выращивание дынь и цветов, порядок их удобрения, а также сбор, хранение и переработка плодов.

Калит сўзлар: асар нусхалари, тил хусусиятлари, луғат бойлиги, архив ҳужжатлари, қишлоқ хўжалиги, боғдорчилик, тупроқ турлари, дарахт, ўсимликлар, полиз экинлари, мевалар, буташ, пайвандлаш, ўғитлаш, териш, тўплаш, сақлаш.

Key words: copies of works, language features, vocabulary, archival documents, agriculture, horticulture, soil types, tree, plants, poly crops, fruits, bush, grafting, fertilizing, picking, gathering, storage.

Ключевые слова: копии произведений, языковые особенности, лексика, архивные документы, сельское хозяйство, садоводство, типы почв, дерево, растения, поликультуры, фрукты, кустарник, прививка, удобрение, сбор, хранение.